

УДК 94(477) "1991/2012":338.43

РОЗВИТОК АГРОХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕБУДОВИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ХХІ СТОЛІТТІ

ЯНІНА ФЕДОРЕНКО,

кандидат історичних наук, доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук Академії пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля, м. Черкаси

Стаття присвячена дослідженню корпоративного аграрного устрою, виразним виявом якого в Україні стали агрохолдинги. Проаналізовано передумови, схему та визначено три етапи створення агропромислових холдингів (I - 2000-2005 рр., II - 2006-2009 рр., III - 2010-2011 рр.). Розглянуто особливості районування та виробничі напрямки діяльності цих провідних операторів аграрного ринку.

Ключові слова: холдингова компанія, агрохолдинг, соціально-економічні трансформації, сільське господарство, земельний пай, оператор земельного ринку.

Постановка проблеми. У площині сучасної історії особливої популярності набули два напрямки досліджень - соціальна історія та історія аграрна. Тому не є дивним, що сучасні трансформаційні процеси, які відбуваються в аграрному секторі економіки України, стимулюють зростання інтересу науковців до проблем, пов'язаних із господарюванням на споконвічно українських чорноземах. І цей інтерес є закономірним, адже на територію України припадає четверта частина світових чорноземів, а майже 70 % (42 тис. га) її просторів складають землі сільськогосподарського призначення, із яких близько 54 % використовуються під рілля. Без детального вивчення особливостей аграрних перетворень українського села неможливо відтворити об'єктивну картину суспільства, отримати правдиву наукову інформацію й набути історичного досвіду, придатного для використання в сучасний період.

Із початком проголошення незалежності України, у період радикальних соціально-економічних трансформацій агросектора всі уряди України (незважаючи на проголошення державою правової гарантії підприємствам різних форм власності щодо створення для них однакових умов господарювання) завжди орієнтувалися на підтримку розвитку великого бізнесу в сільському господарстві. Продовольчу безпеку вони пов'язували із виробництвом сільськогосподарської продукції, що базувалася не на сімейних бізнес-моделях (фермерських господарствах), як у майже всіх розвинутих країнах світу, а на приватних багатоземельних корпоративних структурах. На думку нашого керівництва, тільки великі підприємства, контролюючи тисячі гектарів землі, здатні були виробити необхідні обсяги продукції для того, щоб забезпечити високу продуктивність, залучити інвестиції та наростити експортний потенціал країни. Слід зазначити, що багато сучасних істориків-аграрників (В. Нечитайло, Я. Ісаєвич) вважають таку схему розвитку аграрних трансформацій в історії України невдалою, оскільки економічний раціоналізм не може бути застосований для хліборобства так само, як для промисловості й провокує дисбаланс у розвитку економіки.

У такому розрізі подій питання про місце агрохолдингів у процесі трансформації аграрного сектора ХХІ століття видається досить актуальним. Визначення їх ролі (позитивної чи негативної) у розвитку сільської місцевості потребує подальших історичних розвідок.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Зазначена проблема є фактично новою в площині досліджень української історичної науки та вивчається вітчизняними науковцями відносно недавно. Зокрема, вона лише частково висвітлена в наукових працях В. Нечитайла, який пов'язує із функціонуванням великих агрохолдингів лише негативні аспекти трансформаційних процесів сільської місцевості, оскільки вони пригнічують розвиток сільськогосподарського укладу життя. Набагато більше праць, присвячених діяльності агрохолдингів, є в економічній науці. Серед них можна виділити науковий доробок професорів В. Г. Андрійчука та С. І. Дем'яненка. Крім того, значна інформація про стан і тенденції розвитку окремих агрохолдингів України публікується в аналітичних оглядах різних Інтернет-ресурсів.

Ураховуючи вище зазначене, **метою** статті є цілісне висвітлення історії процесу становлення та діяльності агрохолдингів та визначення їх місця та ролі в сільськогосподарському секторі ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ - початок ХХІ століття став для нашої держави початком формування нового корпоративного аграрного устрою - специфічного порядку організації великомасштабного аграрного виробництва на основі концентрації землі, горизонтальної та вертикальної інтеграції виробництва. Яскравим прикладом такого устрою стали агрохолдинги, котрі часто називають ще провідними операторами аграрного ринку. Агрохолдинги - один із різновидів холдингових компаній - системи комерційних організацій, які включають "керуючу компанію", що володіє контрольними пакетами акцій або паями дочірніх компаній, і дочірні компанії. Холдинги утворюються з певною метою. Це, як правило, завоювання нових секторів ринку та зниження витрат. Обидва ці фактори підвищують вартість компанії, її капіталізацію, і для досягнення такої мети

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.

необхідна ефективна робота всієї системи, а не тільки керівної компанії [1].

Агрохолдинги виникли під впливом ряду економічних стимулів, хоча й не були суто українським явищем, адже й дотепер існують у багатьох постсоціалістичних країнах Східної Європи та колишніх республіках Радянського Союзу, а найбільше їх у Росії та Казахстані - країнах зі значним ресурсом сільськогосподарської землі. Виникнення агрохолдингів саме в постсоціалістичних країнах пов'язане з недосконалістю й провалами у функціонуванні економіки, відсутністю необхідних інституційних і правових умов для ведення ефективного середнього й дрібного бізнесу, недосконалою політикою держави, особливо щодо питань, які стосуються формування повноцінного ринку сільськогосподарської землі.

В Україні однією з основних економічних передумов створення холдингових компаній стали процеси акціонування й приватизації великих державних підприємств й об'єднань. Законодавчою основою їх заснування та діяльності стали Закони України "Про підприємництво в Україні" [2], "Про підприємства в Україні" [3], "Про приватизацію державного майна" [4] та Указ Президента України від 11 травня 1994 р. "Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації" [5]. Відповідно до останнього, передбачалося створення холдингової компанії у формі відкритого акціонерного товариства шляхом об'єднання в статутному капіталі контрольних пакетів акцій дочірніх підприємств та інших активів у результаті:

- заснування їх органами, уповноваженими управляти державним майном, державними органами приватизації самостійно чи разом з іншими засновниками;

- поглинання одного господарського суб'єкта іншим (придбання контрольного пакету акцій) у процесі приватизації (при цьому господарюючий суб'єкт, що поглинає, визнавався холдинговою компанією, а поглинутий - дочірнім підприємством).

Фактично за період 1995-2000 рр. в Україні було створено 35 таких холдингових компаній та державних акціонерних компаній, до статутного капіталу яких було передано пакети акцій 305 господарських товариств. Серед них виділилися АХК "Каскад", НАК "Нафтогаз України", ВАТ Лізингова компанія "Укр-агромашінвест", ДАК "Україна туристична" ДАК "Титан", АК "Надра України", ДАК "Укрмедпром", ДАК "Хліб України", ДХК "Укрзалізремаш", ВАТ Лізингова компанія "Укртранслізінг" тощо.

Досить швидко стало очевидним: одна з успішних моделей діяльності холдингових компаній - агрохолдинги, які в реформованому сільському господарстві незалежної України виступили як бізнесові структури, головна мета яких полягала в примноженні власного капіталу за рахунок прибутків і надприбутків у вигляді ренти.

Перші агрохолдингові компанії з'явилися на початку 2000-х рр. Важливою передумовою їх створення та успішної діяльності стало накопичення земель сільськогосподарського призначення. У грудні 1999 року президентом України Л. Кучмою було підписано Указ "Про невідкладні заходи щодо прискореного реформування аграрного сектора економіки", унаслідок якого значно прискорилися операції із землею. На думку С. І. Дем'яненка, саме цей указ став переломним моментом у приватизації сільськогосподарської землі та реструктуризації економіки

[6, с. 63]. Велетенські холдингові компанії поспішили скористатися ситуацією й почали швидко накопичувати землі сільськогосподарського призначення. Унаслідок цього в сільській місцевості виникла соціальна напруга. Щоб її зняти, а також захистити право приватної власності селян на земельну частку (пай), у січні 2001 року був уведений мораторій на купівлю-продаж земельних ділянок (паїв). Відповідно до ухваленого Закону "Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)" заборонялася вільна купівля-продаж земель сільськогосподарського призначення, але дозволялася передача земельних часток у спадщину та їх викуп для державних і громадських потреб. Передбачалося, що мораторій діятиме короткий проміжок часу до врегулювання порядку реалізації прав громадян та юридичних осіб на земельну частку (пай) у новому Земельному кодексі України.

Проте і з ухваленням Земельного кодексу у 2001 році мораторій так і не було знято. А тому й не дивно, що незавершеність інституційних трансформацій в аграрній сфері привела до формування механізмів тіншового контролю над розподілом сільськогосподарських земель, наслідком якого стала поява тіншового ринку землі. Виробилася ціла система обходу мораторію: укладання попереднього договору купівлі-продажу з умовою, що він повністю вступає в силу після закінчення дії мораторію; оформлення довіреності з правом розпорядження землею; укладання договору оренди з подальшим правом першочергового викупу.

Слід зазначити, що багато створених на той час агрохолдингових компаній швидко зникали з економічної ари, як влучно зазначив В. Г. Андрійчук, чимало компаній і бізнесменів, котрі вливали свій капітал в агробізнес, швидко "покидали" його через нефундаментальність мотиву (одержання активів аграрних підприємств для погашення боргів, надія дешево купити й дорожче продати, очікування швидкого прибутку будь-якою ціною тощо). Тому процес капіталізації сільського господарства за напрямом вливання капіталу з інших сфер економіки на початковій стадії - орієнтовно 2000-2005 роки - здійснювався нерідко хаотично, не цілеспрямовано, відбувався процес перепродажу активів одними бізнес-групами іншим. Проте наприкінці вказаного періоду концентрація агробізнесу стала здійснюватися на певних достатньо рельєфно окреслених засадах [7, с. 7].

До 2006 року трансакції із земельними паями, концентрація землі та її незаконна купівля й продаж набрали велетенських масштабів, а тому Верховна Рада України в лютому 2006 року вимушена була ухвалити закон "Про внесення зміни до Земельного кодексу України", який визнавав недійсними угоди з купівлі-продажу землі, а 24 липня 2006 року Президент України Віктор Ющенко підписав Указ № 644/2006 "Про деякі питання організаційно-правового забезпечення прав власників земельних ділянок", який виступив логічним продовженням закону Верховної Ради. Реакція державного керівництва спочатку сповільнила незаконні трансакції із землею, а активність операторів земельного ринку дещо знизилася. Проте, оскільки реальних дій за законодавчими ініціативами не відбулося, схеми обороту земельними масивами продовжували практикуватися, але із частковою модифікацією.

Слід зазначити, що з 2006 року правовий поряток діяльності холдингів почав визначати прийнятий 15 березня Закон України № 3528-IV "Про холдингові компанії в Україні", за яким холдингові компанії поділилися на два види: холдингові компанії та державні холдингові компанії [8].

Починаючи з 2006 року, виробилася ціла схема створення агрохолдингів, яка складалася з декількох стадій. На першій стадії відбувалося інвестування капіталу вітчизняного, а часто іноземного походження в переробну промисловість, що забезпечувала значно швидший його обіг й окупність. Зокрема, це стосувалося олієжирової, борошномельної, хлібопекарської, цукрової, м'ясо-молочної промисловості. Наступним етапом капіталовкладень стала сфера збуту продукції через розбудову логістики й власної торговельної мережі. Із накопиченням необхідних фінансових ресурсів уже на третій стадії створювалося власне сільськогосподарське виробництво через оренду земельних і частково майнових паїв і закупівлю необхідних ресурсів, насамперед, сучасної техніки.

Існував ще й інший, більш простий шлях створення агрохолдингів - розвиток агробізнесу компаніями, основний напрямок діяльності яких був не пов'язаний з аграрною сферою. Прикладом таких агрохолдингів стало дочірнє підприємство шахти ім. Засядька - агрофірма "Шахтар". До її складу ввійшло 22 сільськогосподарських підприємства різного юридичного статусу, із загальною площею близько 100 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі понад 90 тис. га ріллі. На 2010 рік у філіях утримувалося 6 тис. корів, 25 тис. голів свиней, 500 тис. бройлерів, 1 млн голів дорослих курей. Переробні потужності фірми представлені Краматорським м'ясокомбінатом та Слов'янським молокозаводом.

Агрофірма розпочала вести велику інноваційну діяльність, співпрацюючи із шістьма НДІ України. Так, на власному племрепродукторі "Шахтар" започаткував вирощування Голштинської і Симентальської породи корів. У птахівництві ж використовував найсучасніші кроси: кроси курей Хайн-Лайнта Бованде-Голдлайн, кроси бройлерів Кобб-500 та Гібро [9].

До 2008 року процеси створення великих холдингів, що мали 50-100 тис. га землі, здійснювались гігантськими темпами. Сформоване "аграрне лобі" робило ставку на швидке скасування мораторію й легалізацію власності на захоплені земельні масиви. Проте 2008 року розпочалася фінансова криза, котра власникам агрохолдингів принесла значні матеріальні втрати.

У цій ситуації продовження мораторію на купівлю-продаж землі викликало зростання витрат на утримання набутих земель і виплати орендної плати не тільки за оброблювані землі, а й за необроблювані. Легко сформований раніше земельний банк у 100 тис. га щорічно вимагав вилучення кількох мільйонів доларів на сплату оренди. В умовах кризи, коли очікування на швидке відкриття ринку шляхом лобювання зняття мораторію не справилися, власники та орендарі великих земельних масивів почали шукати шляхи для мінімізації збитків. Але якщо до 2008 року інвестори були готові сплачувати мільйони за оренду землі, розраховуючи на швидке відкриття ринку землі, то на початку кризових часів вони почали частинами збувати підконтрольні землі. Певна частка земельних активів була продана де-

шевши від тієї ціни, за якою вони купувалися напередодні кризи: нарощування земельних банків частково припинилося. За результатами відкритих інтерв'ю власників "до кризових агрохолдингів", скорочення площ підконтрольних їм сільськогосподарських земель у 2009 році становило від 25 до 60 % утвореного тоді земельного банку.

Разом із тим фінансова криза сприяла перегрупуванню стратегічних інвесторів, що спрямовували свої інтереси в агропродовольчий сектор, який перебував на той момент у більш вигідному становищі, ніж інші сектори економіки. Понад те, загострення світової продовольчої кризи та зростання світових цін на продовольство, а також невикористаний потенціал українського сільського господарства закріпив його привабливість для "великого капіталу".

У 2008-2009 роках нові оператори в аграрному секторі почали формувати свої земельні банки за рахунок придбання більш слабких "агрохолдингів", особливо тих, які сконцентрували свою землю не тільки для виробництва, а й для можливого перепродажу після скасування мораторію. Це було сигналом для інших великих операторів агросектору до зміцнення своїх позицій на земельному ринку.

У 2010 році 40 найпотужніших холдингових структур контролювали 4,5 млн га угідь, що становило 13 % оброблюваних сільськогосподарських земель [10, с. 23]. Найбільші за розмірами землекористувачі агрохолдинги (від 400 до 600 тис. га) розташували своє виробництво у найпридатніших для ведення сільського господарства регіонах - Полтавській, Вінницькій, Сумській, Хмельницькій і Чернігівській областях; від 200 до 400 тис. га - у Черкаській, Харківській, Тернопільській, Донецькій і Житомирській областях.

Серед найбільш великих агрохолдингів даного періоду варто відзначити "Укрлендфармінг" Олега Бахматюка (у березні 2011 року американський журнал "Forbes" оцінив статки Олега Бахматюка в 1 млрд доларів (7 місце серед українських мільярдерів і 1140 у світі). Український "Forbes" віддав Олегу Бахматюку 11 місце в списку 100 найбагатших людей України, оцінивши його статки в розмірі 877 млн доларів (дані на листопад 2012 року) [11].

Після придбання відразу декількох великих агрокомпаній, зокрема "Райз" і "Дакор Агро Холдинг", земельний банк холдингу Олега Бахматюка перевищив 500 тис. га, що зробило його найбільшим у Східній Європі за кількістю оброблюваних земель. Більше того, ці придбання дозволили Бахматюку зайняти серйозні позиції в країні з виробництва цукру.

Окремо слід назвати агрохолдинг "Авангард", котрий також належав О. Бахматюку: він хоча практично й не мав земельних угідь, проте став відомим як найбільший виробник м'яса птиці в Україні. Виробничі потужності підприємства розміщувались в 14 областях України та складались із 19 птахофабрик, 3 репродукторів, 9 зон для підрощення молодняка птиці, заводу з переробки яєць, 6 комбикормових заводів, 3 складів для тривалого зберігання яєць. Виробництво продукції було також цілком пристойним. Так, на 2011 рік середньорічне поголів'я курей-несучок становило 20,5 млн голів, 12 200 тонн сухих яєчних продуктів, а виробництво яєць коливалося на рівні 6 млрд шт. на рік, що становило понад 51 % валового виробництва цього виду продукції в Україні [12].

5 жовтня 2010 року "Авангард" став частиною "Укрлендфармінгу". Зараз компанії належать 18 м'ясокомбінатів, два заводи з переробки шкіри, шість насінневих заводів, шість цукрових заводів, три елеватори потужністю 645 тис. тонн одноразового зберігання, чотири зерносховища та 110 горизонтальних сховищ. Для подальшого розвитку агрохолдингу, за словами О. Бахматюка, протягом двох-трьох років "Укрлендфармінгу" необхідні капітальні інвестиції в розмірі близько 700 млн доларів [13].

Інший великий агрохолдинг, один з найбільших операторів на зерновому й олійному ринку, Kernel Holding SA перебуває у власності Андрія Веревського. У 2010 році "Кернел" придбав контрольні пакети акцій двох агрокомпаній у Полтавській і Хмельницькій областях. Загальна площа земель цих сільгосп підприємств перевищувала 119 000 га. У 2010 році компанія також вийшла на ринок цукру, купивши компанію "Енселко" і "Цукровий союз "Укррос" - один із найбільших виробників цієї продукції в країні. Крім "цукрових" потужностей, земельний банк холдингу поповнився більш ніж 120 000 га.

Потужним агрохолдингом кінця першого десятиріччя став і "Мрія Агрохолдинг", власник якого Іван Гута. У 2011 році холдинг збільшив чистий прибуток на 3,9 %, до 149,978 млн доларів, а виторг - на 66,1 %, до 268,308 млн доларів [14].

Процес створення нових агрохолдингів продовжував тривати досить активно й у 2011 році. У середині цього року група компаній "Систем Кепітал Менеджмент" під керівництвом Рената Ахметова і група "Смарт-холдинг", котру очолював Вадим Новіньський, на базі сільськогосподарських активів Маріупольського металургійного заводу ім. Ілліча створили агрохолдинг із земельним банком 225 тис. га [14].

Аналізуючи виробничий напрямок агрохолдингів, слід відзначити, що здебільшого їх діяльність спрямовувалася на виробництво зернових та олійних культур, а також на виробництво сировини для власної переробної промисловості (цукрові буряки, молоко, м'ясо ВРХ, свиней, птиці тощо). Серед агрохолдингів виділилися певні лідери з виробництва тієї чи іншої продукції. Так, лідером з виробництва продукції птахівництва став "Миронівський хлібопродукт" (торгова марка "Наша ряба") та "Агромарс" ("Гаврилівські курчата", "Курганський бройлер"), із виробництва молока - "Українські аграрні інвестиції" та "Агротон", із виробництва цукру - "Астарта", "Дакор" та "Укррос", з виробництва олії - "Кернел" ("Стожар" та "Чумак") та "Приват-агро" ("Щедро"), потужними елеваторами характеризуються - "Нібулон", "Укрзернопром", "Агро-трейд", "Кернел-груп". Разом із цим, для всіх агрохолдингів пріоритетним напрямком виробництва залишилось вироблення значної частини зернових для експорту в європейські країни.

Дещо різноплановий підхід до розвитку сільських територій, на яких вони вели свій бізнес, виробився в агрохолдингових компаніях. Дуже небагато з них розпочали піклуватися про населення регіону, усіяно розвиваючи сільську інфраструктуру та покращуючи добробут жителів сіл. Інші лише частково допомагали жителям українських сіл у розбудові їхнього життєвого простору, проте ця допомога була невеликою порівняно з їх можливостями. А більшу частину великих корпорацій становили агрохолдинги, які взагалі відмовилися від соціальної інфраст-

руктури й діяли на засадах максимізації прибутку (їх не цікавила соціальна сфера українського села, оскільки основною робочою силою в них стали тимчасово (або сезонно) наймані працівники, які виконують агротехнічні операції підприємства шляхом переїзду з однієї філії в іншу). На думку В. Нечитайла, така практика орендування великих земельних масивів промисловими підприємствами - це втрата для сотень тисяч сільських жителів звичного способу життя, перетворення їх на звичайних сільських наймитів.

Висновки

1. Виникнення та розвиток агрохолдингів в Україні на тлі глобальних змін історичного процесу стали закономірним результатом трансформації аграрного сектора в процесі глобалізації сільського господарства. На нашу думку, у площині розвитку аграрної історії варто виділити три періоди створення й функціонування таких операторів аграрного ринку: I етап (2000-2005 рр.) - створення нормативно-правової бази діяльності та початок накопичення земель сільськогосподарського призначення, поширення практики створення й функціонування перших холдингових агрокомпаній; II етап (2006-2009 рр.) - форсування процесу створення агрохолдингів, продовження накопичення ними земельного банку за рахунок придбання гігантами земель більш слабких конкурентів, III етап (2010-2011 рр.) - виділення найпотужніших агроструктур, які на сьогодні контролюють більшу частину земель сільськогосподарського призначення в Україні - "Укрлендфармінг", "Кернел", "Мрія Агрохолдинг" та поява їх нових конкурентів, таких як "HarvEast Holding".

2. Щодо ролі агрохолдингів в умовах перебудови українського села, то її можна оцінити подвійно. З одного боку, вони добре піклуються про об'єкт свого господарювання - сільськогосподарські угіддя, застосовуючи для їх обробітки найсучасніші технології, а для великої кількості сільських жителів пропонують реальні місця працевлаштування. Але з іншого - більша частина агрохолдингів просто ігнорує специфічний уклад українських сіл, не приділяючи зовсім ніякої уваги (особливо фінансової) розвитку сільської місцевості, більше того, сприяє розвалу інфраструктури українських сіл.

ЛІТЕРАТУРА

1. Холдинг - понятие и структура холдинга [Електронний ресурс]. - Режим доступу : / <http://www.globfin.ru/info/holding.htm>.
2. Закон України "Про підприємництво" від 07.02.1991 № 698-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. - 1991. - № 14. - Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.
3. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27 березня 1991 року № 887-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. - 1991. - № 24. - Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12>.
4. Закон України "Про приватизацію державного майна" зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 24. - Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>.
5. Указ Президента України від 11.05.1994 р. № 224/94 "Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоративізації та приватизації" [Електронний ресурс]. - Режим досту-

пу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=224%2F94>.

6. Зміна фокусу аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед / [С. І. Дем'яненко, В. Меєрс, Т. Джонсон, С. Зоря]. - К. : КНЕУ, 2005. - 172 с.

7. Андрійчук В. Г. Надконцентрація агропромислового виробництва і земельних ресурсів та її наслідки / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. - № 2. - 2009. - С. 3-10.

8. Закон України "Про холдингові компанії в Україні" від 15.03.2006 р. № 3528-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

9. Офіційний сайт орендного підприємства "Шахта імені О. Ф. Засядька" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zasyadko.net/m1/uk/apk/eor>.

10. Deininger and D. Byerlee. The rise of large Farms is land abundant countries: do they have a future? / Deininger and D. Byerlee // Policy Research Working Paper of World Bank. - March 2011. - 35 p.

11. Бізнеспортрет. Бахматюк Олег Романович [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://bp.ubr.ua/profile/bahmatuk-oleg-romanovich>.

12. AVANGARDCO [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.avangard.co.Uk/rus/news1.html>.

13. Українські агрохолдинги "Укрлендфармінг" і "Авангард" завершили об'єднання [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.Ukragroleasing.com.ua/ukrayinski-agroholdingi-ukrlendfarming-i-avangard-zavershili-ob-ednannya>.

14. 20 самых успешных аграриев Украины [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.focus.ua/charts/235005/>.

15. Нечитайло В. В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: історія і сучасність / В. Нечитайло. - Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2004. - 436 с.

REFERENCES

1. Kholdynh - poniatye u struktura kholdynha, available at: <http://www.globfin.ru/info/holding.htm/>

2. Zakon Ukrainy (1991), "Pro pidpriemnytstvo" vid 07.02.1991 № 698-XII zi zminamy ta dopovnenniamy", *Vidomosti Ver-*

khovnoi Rady, Vol №14, available at: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/698-12>.

3. Zakon Ukrainy (1991), "Pro pidpriemstva v Ukraini" vid 27 bereznia 1991 roku №887-KhII zi zminamy ta dopovnenniamy", *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, Vol 24, available at: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12>.

4. Zakon Ukrainy (1992), "Pro pryvatyzatsiiu derzhavnogo maina" zi zminamy ta dopovnenniamy", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, Vol 24, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>

5. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.05.1994 r. № 224/94 "Pro kholdynhovi kompanii, shchostvoriuutsia v protsesi korporatyzatsii ta pryvatyzatsii", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=224/94>.

6. Demianenko S. I., Meiers V., Dzhonson T., Zoria S. (2005), *Zmina fokusu ahromoi polityky ta rozvytku sela v Ukraini: vysnovky ta perspektivyvlyia rukhu vpered*, KNEU, Kyiv, 172 p.

7. Andriichuk V. H. (2009), Nadkontsentratsiia ahropromylovoho vyrobnytstva i zemelnykh resursiv ta yii naslidky, *Journal Ekonomika APK*, Vol. 2, pp. 3-10.

8. Zakon Ukrainy "Pro kholdynhovi kompanii v Ukraini" vid 15.03.2006 r. № 3528-IV, available at: <http://zakon.rada.gov.ua>.

9. Ofitsiynii sait orendnogo pidpriemstva "Shakhta imeni O.F. Zasiadka", available at: <http://zasyadko.net/m1/uk/apk/eor>.

10. Deininger and D. Byerlee (2011), The rise of large Farms is land abundant countries: do they have a future?, *Policy Research Working Paper of World Bank*, March, p. 35.

11. Biznesportret Bakhmatiuk Oleh Romanovych, available at: <http://bp.ubr.ua/profile/bahmatuk-oleg-romanovich>.

12. AVANGARDCO, available at: <http://www.avangard.co.Uk/rus/news1.html>.

13. Ukrainski ahrokholdinyh "Ukrlandfarminh" i "Avanhard" zavershyly obiednannia, available at: <http://www.Ukragroleasing.com.ua/ukrayinski-agroholdingi-ukrlendfarming-i-avangard-zavershili-ob-ednannya>.

14. 20 samikh uspeshnikh ahraryev Ukraini, available at: <http://www.focus.ua/charts/235005/>.

15. Nechytailo V. V. (2004), *Selianske hospodarstvo fermer-skoho typu v Ukraini: istoriia i suchasnist*, Aksioma, Kamianets-Podilskiy, 436 p.

Janina Fedorenko

DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL HOLDINGS IN UKRAINE IN THE PROCESS OF REORGANISATION OF AGRICULTURE OF THE XXI CENTURY

The article is devoted to the research of history of the process of agricultural holdings forming and activity, determining their place and role in the agricultural sector of the XXI century. Besides, laws and regulations formed in the end of 1990-s - beginning of 2000-s, that regulated the process of forming and functioning of these agricultural market operators, were given characteristic to. Background, scheme and three stages of agricultural holdings formation (I - 2000-2005 years, II - 2006-2009 years, III - 2010-2011 years,) were analyzed Their structure, peculiarities of zoning and production field of concern of these leading agricultural market operators were defined. Specificity of their activity in different phases of history, especially under conditions of moratorium in 2001, crisis of 2008 and 2009-2011 is researched. Attention is paid to the functioning of the largest enterprises, namely agricultural holdings "Ukrlandfarming", "Kernel Holding" and "Mrija Agroholding". Three approach directions of agricultural holdings to the agricultural areas development are studied. According to our research data, logical conclusions are made where the author estimated dually the role of agricultural holdings under the conditions of Ukrainian village reform. On the one hand, they well take care of the object of their management - farmland, using the newest technologies for their cultivation, and for many villagers they offer real employment. Nevertheless, on the other hand, majority of agricultural holdings do not pay any attention, (especially, financial) to the rural development, on the contrary, they add to Ukrainian village infrastructure ruining.

Key words: holding, agricultural holding, social and economical transformations, agriculture, land share, land market operator.

© Я. Федоренко

Надійшла до редакції 15.03.2013

№ 2 (122) березень-квітень 2013 р.